

Woroniecki József alezredest a Honvédelmi Bizottmány, 1849. március 19-én kelt 3429. számú rendeletével, Máramarosból áthelyezte, és „Bem altábornagynak rendeli alá, ahová átmegy”. A hivatalos *Közlöny* 1849. április 4-én (70. sz.) hozta nyilvánosságra a rendeletet. Figyelembe véve a rendelet készítéséhez és az alezredest áttelepüléséhez szükséges időt, április az a hónap, melynek folyamán a Bem mellett tartózkodó Petőfivel találkozhatott.

Az *Alföldi Hírlap* 1849. április 12-én közölte máramaroszigeti tudósítójának március 27-én kelt levelét. Ebből kitűnik, hogy március második felében Woroniecki József alezredest a galíciai határszélen, Toronyánál harcolt vadászaival, a Mandics-féle századdal. Nem volt oly sikere, mint testvérének. Valószínű, hogy áthelyezésének egyik oka ez volt. Ez a tudósítás közölte azt is, hogy az alezredest „elment Erdélybe”. (A történet teljessége érdekében jegyzem meg, hogy Woroniecki József alezredest követte Bem tábornokot török földre, s Aleppóban „Jussuf bég” néven szolgált a török hadseregben.)

Ezekkel az — eddig feltárt — adatokkal lezárul az a kör, melyen belül döntünk kell a „második” Petőfi—Woroniecki találkozásról. A hagyományok krónikásaként a döntés jogát magamnak nem igényelhetem. Abban a reményben adom át a nyilvánosságnak e családi emlékeket és saját kutatásom eredményeit, hogy ezek, ha szerény mértékben is, kiegészítik és teljesebbé teszik Petőfi Sándor életútjának s egyúttal az 1848—1849-es forradalomnak és szabadságharcnak a történetét.

Kovács Zoltán

A brassói háromnyelvű publicisztika a testvériség jegyében (1837—1849)

Brassó a múlt század elején Erdély gazdaságilag legjelentősebb városa. Hazánkban itt kísérlik meg először a céhes kézművesség modern gyáriparrá való átszervezését. Ez időben azonban a város kulturális élete lemaradt a gazdasági fellendülés nyújtotta lehetőségekhez képest, és nem érte el Nagyszében kulturális szintjét, vagy a reformkorban fellendülő új erdélyi főváros, Kolozsvár művelődési szintjét. Az egykor fontos kulturális szerepet játszó Honterus-nyomda a Schobeln család tulajdonában megszűnt a művelődés terjesztője lenni.

Az 1830-as években azonban a helyzet kezd megváltozni, több értelmiségi és plebejus származású mesterlegény telepedik meg a városban. Közöttük első sorban meg kell említenünk a frankfurti származású Johann Gött (1810—1888) nyomdászsegédet, aki — miután itt polgárjogot nyer — 1834-ben átveszi a Honterus-nyomda irányítását. Maximilian Moltke (1819—1894), a fiatal németországi könyvkötő a Pozsonyból idetelepedett Németh Vilmos könyvüzletében kap alkalmazást. A román és magyar nemzetiségű polgárság is élénkebb kulturális munkát fejt ki, és az újonnan alapított iskolák tanáraként lesz Brassó polgára George Bariț, Iacob és Andrei Mureșianu. A 40-es években fejlődésnek induló helybeli publicisztika munkatársaként kezdi újságírói tevékenységét Anton Kurz, a bécsi származású ügyvéd és történész. A feudális béklyók ellen küzdő száz polgárság első sajtóorgánuma a Johann Gött kiadásában megjelenő *Siebenbürger Wochenblatt*. Első száma 1837. május 24-én látott napvilágot. Ugyanazon évben a román polgárság támogatásával megindul a *Foaia Duminicii* című hetilap is. Az első brassói román nyelvű lap szerkesztője Ioan Barac (1776—1848), a városi tanács tolmácsa, az Erdélyi Iskola egyik késői képviselője. A *Foaia Duminicii* hasábjain román fordításban több német és magyar novellát közöl; említésre méltó a *Ludas Matyi* román nyelvre ültetése. A *Foaia Duminicii* 1838 elején előfizetők hiánya miatt beszűnteti megjelenését.

A brassói román és magyar nyelvű újságírás tulajdonképpen kezdő évének 1838 tekinthető; március 12-én jelenik meg a George Bariț szerkesztette *Gazeta de Transilvania* és irodalmi melléklete, a *Foate pentru minte, inimă și literatură*. Ugyancsak 1838-ban hagyja el először a sajtót Köpe János *Erdélyi Hírlapja* és melléklete, a *Mulattató* is.

A Johann Gött nyomdájában készült román, német és magyar nyelvű újságok között kezdettől fogva együttműködés alakul ki, baráti kapcsolat szövődik

a különböző nemzetiségű újságírók között. Kiemelendő George Bariț és Johann Gött barátsága, amely a haladó szellemű lapokat elnyomni törekvő Metternich-rendszer támadásai alatt még jobban megacélosodik.

A *Gazeta de Transilvania* és irodalmi melléklete hosszú ideig Erdély egyetlen román nyelvű sajtóterméke. A lap hamarosan a haladó eszmék bátor szócsöve lett, munkatársai és olvasói a Kárpátok mindkét oldalán élő románság köréből toborzódtak. E munkatársak közül ki kell emelnünk Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ionescu de la Brad nevét. Brassó rövidesen a román művelődési élet egyik központjává válik. Erre a korra önéletrajzában Bariț így emlékezik vissza: „Akármerre kutathattam volna ezelőtt harminc évvel, a kezdő román publicisztika számára Brassónál jobb helyet nem találhattam. Itt, három ország összeszöggelésében végezte Coresi diakónus ezelőtt háromszáz évvel fordításait. Az utólagos eredmények azt mutatják, hogy a helyet jól választottam.“ George Bariț sokat írt — többek között — Erdély iparosítása érdekében, ebben látva a szegény országrész fellendülésének zálogát: „Egész szerencsétlenségünk magyarázata az, hogy nem tudjuk hazánk termékeit feldolgozni, a finom gyapjút becsületesen még mosni sem tudjuk, és külszági gyárakba küldjük, hogy majd a szövetért négyszeres árat fizessünk... Nincsenek gyáraink, Uram! A cukrot szeretjük, de nem gyártjuk, és miért nem? Amíg évente 14—16 mázsa aranyat termelünk ki Erdély bányáiból és patakaiból, amíg annyi kopár domboldal áll szőlőtvetvények és annyi kert gyümölcsfa nélkül... amíg sudár dörpöket látok tele különféle hasznos bútorneműek gyártására alkalmas fafélékkel, és amíg vashányaink kitermeletlenül pihennek, idegenből hozzuk a kést, kaszát, tüt, sőt még a szegyet is, addig én nem hiszem el, hogy szegények vagyunk.“ (*Gazeta de Transilvania*, 1839. 18.)

Talán Bariț hatására is a brassói román kereskedők közül sokan tőkésük egy részét gyáralapításra fordítják. Maga Bariț is egyik alapító tagja és részvényese lett a zernyesti papírgyárnak. A brassói román lapok szerkesztője hangsúlyozza a gyáripar szerepét az életszínvonal emelésében, valamint a szaporodó népesség munkaellátásában: „Ha a [brassói] kézművesek termékeit nem keresik a szomszédos országokban úgy, mint ezelőtt, akkor iparkodjanak jobb és finomabb munkát végezni, akár Bécsben, Párizsban vagy Londonban, honosítsanak meg új iparágakat, ne csak csizmát, ládát és kötelet gyártsanak, fogadok, hogy azután jó piacra találnának. Sógor, a bajt itthon, és ne máshol keresd, lazítsatok a céhek szorító keretein, legyetek mozgékonyabbak, előrelátóbbak, és így az ipar [...] még egy millió lelket lesz képes eltartani a mostani száma mellett.“ (*Gazeta de Transilvania*, 1843. 36.)

Mint a haladó polgárság képviselője és a jobbágyok érdekeinek védelmezője élesen támadja Erdély feudális társadalmi berendezését, harcol a román nép egyenjogúsításáért. Bár a magyar nemesség politikai ellenfele, Bariț sohasem esik a nacionalizmus csapdájába, nem azonosítja a népet az „urakkal“. „Mélylegesen téved az — írja a *Gazeta de Transilvania* 1844. 52. számában —, aki csak a románságot tekinti elnyomottnak és a magyarságot elnyomónak; nálunk általánosságban kell beszélnünk az arisztokráciáról és ugyancsak általánosságban a jobbagságról.“

A *Gazeta de Transilvania* 1847. 100. számában Bariț hangsúlyozza az erdélyi népek testvériségét: „Miért ne éljünk együtt, mint egy anya fiai? Kit vádoljunk azért, hogy a magyar, székely, szász, román, örmény egy ég alatt, egyazon völgyben vagy hegyen, egy folyó mellett születik? Miért keressenék boldogulásukat a korlátot vonó elkülönülésben, eltávolodva a könnyűszerrel elérhető közeledéstől? [...] És ha még kísértének is nyelvi, vallási, szokásbeli előítéletek, miért ne kimélnénk egymást, miért ne gyűjtanánk közösen fényt?“

A *Siebenbürger Wochenblatt*, az 1848-as forradalmat megelőző években Erdély leghaladóbb szellemű német nyelvű lapja éles polémiát folytat az aulikus Josef Benigni szerkesztette nagyszombati konzervatív *Siebenbürger Botéval*. (Carl Göllner: *Elemente progresiste în gîndirea sașilor din Transilvania în secolul XIX. Din istoria filozofiei în România* III. 129—140.) Kemény József támogatásával 1844—1846 közt megjelenik Brassóban az Anton Kurz szerkesztette *Magazin zur Geschichte der Literatur und der Denkwürdigkeiten Siebenbürgens* című folyóirat is. E német nyelvű történelmi lap köré csoportosulnak Erdély haladó szellemű történészei, mint Timotei Cipariu, Franz Josef Trausch, George Bariț, Kemény József, Anton Kurz és Mikó Imre. „A konok bürokraták ellenállása dacára a haladó hagyományokat akarjuk művelni — írja Anton Kurz a *Magazin* programjaként —, célunk a különböző nemzetek és nyelvek közti mesterséges válaszfalat szétzúzni.“ Nem érdektelen megjegyezni, hogy Nicolae Bălcescu 1845-ben részben

a brassói *Magazin* hatására indítja el Bukarestben a *Magazin istoric pentru Dacia* címet viselő történelmi folyóiratát.

A német nyelvű brassói sajtótermékek sorozata 1845-ben az Anton Kurz szerkesztette *Der Satellit* című irodalmi és politikai lappal bővül. A haladó szellemű brassói német nyelvű sajtó élesen támadja az elavult céhrendszeret, hasábjain megszólalnak az új eszméket hirdető, polgári gondolkodású közgazdászok is. Johann Gött nyomdájában Karl Maager, George Barit, Johann Hintz és Johann Löw tollából a modern gyáripart, a korszerű mezőgazdasági módszereket propagáló és a vasutak építését sürgető tanulmányok jelennek meg. A vezércikkek hevesen támadják a városokat és a szász széket irányító bürokrata adminisztrációt. Anton Kurz és Maximilian Molke az erdélyi együttélő nemzetiségek testvéri szövetségének harcosai; Molke remekbeszabott verse, a *Siebenbürgen, Land des Segens* a hazaszeretet és a népek összefogását hirdető eszmék himnusza. Legrövidebb életű volt Brassó magyar nyelvű lapja, a Köpe János Honterus gimnáziumbeli magyartanár, majd Veress György szerkesztésében megjelenő *Erdélyi Híradó*. Ezt az újságot a székelység számára írták, azonban a polgárság támogatása nélkül nem maradhatott fenn, és 1839-ben előfizetők hiányában megszűnt. Az egy évig megjelenő *Mulattatóban* Medgyes Lajos, Szász Károly, Ferenczi János és Benedek Aron tollából értékes irodalmi és történelmi írások jelentek meg.

Az új tőkés gyárippal egyidejűleg a városban jelentkezik az ipari proletariátus is. Nem véletlen, hogy hazánk első munkásegyletét 1846-ban a brassói nyomdászok hozzák létre. A radikális polgárság és a munkáselem nagy számának köszönhető, hogy bár a városban erős volt a reakció, az 1848-as forradalomban a lakosság többsége és a helyi sajtó a demokrata vonalat követi.

A brassói és általában az erdélyi román újságok üdvözlik a bécsi és pesti márciusi eseményeket; hasonló magatartást tanúsít az itteni haladó szellemű szász értelmiség is. „Sírok örömben — írja Barit a forradalmi hírek hallatára —, mert újságírói pályámon, miközben annyi érdemtelen üldözésben volt részem, nem ismerek más örömet.” (*Gazeta de Transilvania*, 1848. 22.) „A románok számára új korszak kezdődik — írja Barit a *Foaia* 1848. 12. számában —, érzik, hogy az Igazság, Egyenlőség és Testvériség, a szent idők eme jelszava számukra is elérhetővé válik.”

Anton Kurz a forradalmat a népek politikai kovásának tartja. „Az urak — írja a *Satellit* március 27-én — az eszmék világfolyamát isten kegyelméből csermellyé akarták apasztani, hogy ez aztán mozgásba hozza malmaikat; a folyam azonban nemcsak a malmot, de a molnárt is elseperte. A népek felnőttek; és úgy gondolkoznak és cselekednek, mint a felnőttek.” A *Satellit* június 5-i száma a románok politikai egyenjogúsításáért sikraszálló brassói szász polgárok egy csoportjának erőfeszítéseiről tudósít; a lap inti olvasóit, hogy óvakodjanak az együttélők elszigetelődésétől. A brassói német nyelvű sajtó — a város lakói általános hangulatának megfelelően — helyesléssel fogadja a régi kiváltságokat eltörlő forradalmi törvényeket.

Bem győzelmes tavaszi hadjárata nyomán Brassóban három újság jelenik meg; ezek, ha rövid ideig is, de az eddigieknél fokozottabban, nyíltan és egyértelműen szolgálják román, német és magyar nyelven a haladást és a népek forradalmi összefogásának gondolatát. Bem József, a meggyőződéses forradalmár és az abszolutizmus esküdt ellensége Erdély felszabadítása után békét hirdet. (Balogh Edgár: *Bem erdélyi politikája. A 48-as Erdély*. Kolozsvár, 1943. 82—88.) „A magyar kormány senkit sem akar elnyomni — hirdeti Bem brassói kiáltványa —, Erdély lakói, ébredjetek valahára abból a kábulatból, melybe benneteket a lelkiismeretlen ravaszág taszított. Az elvakultak térjenek vissza otthonukba és foglalkozásukhoz. Magyarok, szászok és románok! Nyújtsatok egymásnak testvéri jóbort, irtsatok ki lelketekből minden gyűlölséget, és boldogok lesztek.”

Miután az osztrák csapatok a tömösi szoroson át sietve kimenekültek Erdélyből, 1849. március 20-án Brassó felszabadult. Itt talál menedéket az elbukott 1848-as havasalföldi forradalom egyik vezető egyénisége, a költő Cezar Bolliac. Az emigráns román forradalmárok közül ő hirdeti elsőnek a román és magyar forradalmi összefogás szükségességét. „Annaira foglalkoztatott ez az eszme — utal a magyar—román összefogás gondolatára —, hogy egész nap, reggeltől estig és estétől reggelig szellemi feszültségben éltem. Elképzelhető, mennyi érdektársítás, elgondolás zsúfolódik az ember agyában, amikor azt hiszi, hogy az igazságra tapintott, és megtalálta a bölcsék követ. Ezen nézeteimet illetőleg egy véleményen voltam Bálcescu történésszel és Bolinteanu költővel, és ime eszménk három

apostola, mely eszme napról napra szebbnek tűnt...“ (Tudor Șoimaru: *Cezar Bolliac*. București, 1962. 278.)

Ebben a szellemben szerkeszti Cezar Bolliac a Brassóban 1849. március 25-én alapított lapját, az *Espatriatul*-t. Ez az újság, melynek mottója a bukaresti *Frăția* forradalmi szervezeti jelszava: „Dreptate și Frăție“ (Igazság és Testvériség), hetenként kétszer jelent meg, előfizethető volt Brassóban és Szebenben.

Cezar Bolliac Erdély földjén is az elfojtott havasalföldi forradalmi mozgalom újrarafellángolásáért küzd. Bem hadászati sikereit a román nép szempontjából értékelí, a magyar forradalom vívmányait hazájában is valóra akarja váltani. Ez a törekvés olvasható ki már az *Espatriatul* első számának vezércikkéből is: „Romániai román testvéreim! A szabadság a mi határunkhoz érkezett; hat hónapja nem hallottátok az Igazság, Testvériség szent szózatát. A román értelmiség börtönökben sínylődik vagy idegen országokban bűdosdik... Már csak keveset kell várjatok, testvéreim... és háromszínű zászlónk büszkén fog lobogni csapataink élén; a rabszolga nemsokára felszabadul, nem hajtja fejét többé rabigába, a munkás és mester kiharcolja az alkotmányban biztosított jogait, az értelmiség pedig szabadon gondolkodhatik és cselekedhetik.“ Az *Espatriatul* hasábjain Bolliac elemzi az utóbbi nyolc hónap politikai eseményeit, sajnálattal ír a román—magyar testvérharcról „két olyan nemzet között, mely ezer éven át testvéri egységben élt, együtt harcolt az édes hazánkat ért barbár támadások ellen“. E harc okát a „rothadt feudális intézményekben“ keresi, amely „felment egy embercsoportot az összes állampolgári terhek viselésétől azért, hogy még nehezebbé tegye az e terheket kizárólag viselő alárendelt nép szenvedéseit...“

Bolliac a világszabadság nevében szenvedélyes harcot hirdet a császárpárti orientáció ellen. Az osztrák császár és az orosz cár szövetsége idején a népek összefogására hívja fel a figyelmet: „Román Testvéreim! Ertsétek meg végre az igazságot: ma nem a nemzetek vagy a császárok között folyik a harc; Európában ma egyetlen háború dúl: a Szabadság és a Zsarnokság, a népek és a dinasztikiák közti harc... A dinasztikiától semmi jót sem várhatunk, mert a császárságoknak egy az érdeke, és ez merőben ellentétes a népek érdekeivel... A dinasztikiak minden oldalról összefognak, hogy megakadályozzák trónjaik összeomlását, és utolsó reményük a népek meg nem értésében és ellenségeskedésében van.“ (*Espatriatul*, 1849. 1.) A fenti sorokat olvasva önkéntelenül is Petőfi Sándor engesztelhetetlen királygyűlöletére és a világszabadság eszméjének dicsőítésére gondolunk. 1849 tavaszán ő is, akárcsak Bolliac, Bem mellett szolgált a forradalom ügyét. Bolliac dicséző szavakkal méltatja a Bem vezette forradalmi hadsereg magatartását.

Az *Espatriatul* elsőrendű feladatának tekintette figyelemmel kísérni a Kárpátokon túli eseményeket. Gyakran közöl bukaresti tudósításokat. *Domnilor reacționari din România* című cikkében élesen támadja a reakciós havasalföldi rendszert. Magyar nyelven is közölte a havasalföldi forradalom programját: „... Román testvéreink! A Román nép egy erős a' szeretet által egyesített testvérekből nem pedig ellenségekből összealakult hazát, következképpen a maga ősi szokásai szerint, minden románra nézve egyenlő polgári és politikai jogokat határoz... A Román nép a sajtót, szólást, összejöveteleket szabadoknak határozza, hogy az igazság megmutatására hasznos és szükségeseket szabadon lehessen írni...“ (Az iszlai kiáltvány magyar változatának kezdő sorai, eredeti helyesírással irt szöveg. — *Espatriatul*, 1849. 4.)

Április folyamán kezd megváltozni az erdélyi forradalmi hadsereg nemzetiségi összetétele; mindinkább nemzetközi jellegűvé válik. „A magyar armádia egy új keresztes hadjáratot visel a barbárság ellen — olvassuk az *Espatriatul* április 15-i számában —, Magyarország ma a monarchia és demokrácia harcának színtere; itt nemcsak Magyarországról vagy Ausztriáról van szó, ez a szabadság és a zsarnokság küzdelme. Ezen keresztes hadjáratban részt vesznek a lengyelek, románok, olaszok, horvátok, dalmátok, mindazon nemzetek, melyek az osztrák korona hosszú címlítániájában szerepelnek; idesereglenek azon nemzetek, melyek a görnyedt és vézna Cézár-utód elkábító égisze alatt szunnyadoznak; gyülekeznek a fagyos észak összes dermedt népei, melyek a cár kancsukájától véreznek, ezek kezét adnak egymásnak, a könny és fájdalom nyelvén megértik egymást, és indulnak az Úr nevében legyőzni sátánaikat, avagy meghalni, hogy többé rabságot ne szenvedjenek.“ Az *Espatriatul* kivívta a forradalmárok megbecsülését. „Az igazság az, hogy az ő lapja nem rossz — írja Bălcescu Ghicának, Bolliac lapjáról —, és amint értesített, sok példányt kijuttat az Országba [ti. Havasalföldre].“

Johann Gött kiadásában és Maximilian Moltke szerkesztésében 1849. március 26-án jelenik meg a forradalmi szellemű *Kronstädter Zeitung*. A lap első száma felidézí elődje, a megszűnt *Siebenbürger Wochenblatt* haladó jellegét, és köszönti

az új, demokratikus uralmat. A *Kronstädter Zeitung* hasábjain a szabadgondolkodású Moltke számos vezércikkben tesz tanúságot forradalmi szemléletéről; e cikkek közül a következőket említjük meg: *Ein politisches Glaubensbekenntniss* (Politikai hitvallás), *Die unveräußerlichen Menschenrechte* (Eltulajdoníthatatlan emberi jogok), *Das Volk* (A nép), *Revolution* (Forradalom), *Etwas vom Staat* (Az államról), *Sonst und Jetzt* (Hajdan és most). Cikkeiben Moltke támadja a „pártok felett” állókat, cáfolja a forradalmat ért rágalmakat, magasztalja a népet, elítéli a Habsburg-dinasztiát, élte a Függetlenségi Nyilatkozat után létrejött Köztársaságot.

Ekkor szerzett élményei hatására Moltke egymás után írja forradalmi verseit, és korábbi alkotásaival együtt, *Sporn- und Stachellieder für das deutsche Volk* (Lázító és buzditó dalok a német nép számára) címen áprilisban kiadja. Akárcsak költőtársa, Petőfi Sándor, Moltke is karddal cseréli fel tollát: májusban beáll Bem hadseregébe. Ott írja mozgósító hatású versét, a *Werbungot* (Verbuválás), melyben német polgártársait fegyveres harcba hívja.

A *Kronstädter Zeitung* Moltke hadbavonulása után is megőrizte forradalmi irányvonalát, melyet vezércikkei címeiből is kiolvashatunk: *Deutsche Worte aus Debresin* (Német szó Debrecenből), *Die Gewerbefreiheit* (Az ipar szabadsága), *Die öffentliche Meinung* (A közvélemény), *Die Unabhängigkeitserklärung Ungarns* (Magyarország függetlenségi nyilatkozata). A szerzők a magyar forradalmi radikálisokhoz hasonló hangnemben elemzik az amerikai, valamint a magyar függetlenségi nyilatkozatot, bírálják a Habsburgok háromszázéves magyarországi uralmát és annak következményeit: „Célunk egy szociális köztársaság megteremtése, egy olyan állam létrehozása, amelyben közös cél az egyén boldogsága, szabadsága és emberi méltósága.” (*Monarchie oder Republik* — május 21.)

A *Kronstädter Zeitung* március 26-a és június 18-a között megjelent 126 oldala alapján részletesen értesülhetünk a korabeli politikai eseményekről. A lap első számától kezdve meleg hangon ír Bem tábornokról, az általa bevezetett politikai irányvonalról, dicséri a lengyel hős humanizmusát és tárgyalókészségét. „A tábornok úr nagyon barátságosan fogadta a küldöttséget — értesülünk Brassó megbízottainak fogadásáról —, és biztosította őket, hogy a vezénylete alatt álló sereg feladata nem a pusztítás és leigázás, hanem a régen várt béke, a polgári szabadság és népuralom megalapozása.” Figyelemre méltók a *Kronstädter Zeitung*nak a közigazgatás demokratizálásáról szóló tudósításai. Bem katonai közigazgatása, szociális intézkedései, a céhszervezés átszervezését célzó kísérletei, a szabad ipar gondolatának felvetése szociális vonatkozásban is az erdélyi polgári demokratikus forradalom csúcspontja. A brassói körzet falvaiban március 29-re kiírt bíró- és esküdtválasztás alkalmával kiterjesztik a választójogot; a közösségek tagjai nemzetiségre, vallásra és társadalmi hovatartozásra való tekintet nélkül választhatják előjáróikat. A *Kronstädter Zeitung* beszámol a háromszéki székelyek hősi harcairól, kiemeli a kézdívasárhelyi ágyúöntők szakértelmét, és üdvözli az április 16-án megjelenő testvérújságot, a liberális *Brassói Lapot*.

1849 tavaszán megszólal az addig patricius igában sínylődő brassói szász kézművesség és munkásság; ajkukról a népek testvériségének eszméi hangzanak, megcáfolva az eddigi, csak a patriciusság állásfoglalása alapján kialakult, de az egész szászság nevében hangoztatott nézeteket. „Szeretett polgártársak! — közli a lap május 25-i száma Lukás Gräfnek a brassói kézművesek gyűlésén elhangzott beszédét — békesség és egyetértés a testvérnépeknek, akikkel sok évszázadon át együtt éltünk és együtt élni remélünk eme szép országban. Tiszta szívből kívánjuk az igazi szabadság, egyenlőség és testvériség uralmát.” Hűvös hangon ír a lap Csányi László március 30-i látogatásáról, és hivatkozva a brassóiak 1848-ban tanúsított magatartására, visszautasítja a kormánybiztos rágalmaikat. Csányi rendeletére a szászmuzsnai evangélikus paplakban — semmibe véve Bem mentéslevelét — letartóztatják, majd Kolozsvárra szállítják és ott kivégzik Stephan Ludwig Roth szász demokrata hazafit. A *Kronstädter Zeitung* május 29-i száma egyidejűleg közli Stephan Ludwig Roth és Ion Dragoş halálának híreit.

Visszatérve a győzedelmes bányási hadjáratról, Bem felháborodással értesül a kormánybiztosok gyászos ténykedéseiről, és Nagyszebenből június 5-én ismét felhívást intéz Erdély lakosságához: „Azt akarom, hogy az én, egy bizonyos mértékig a kormánytól is elismert amnesztiarendeletem valóság maradjon, hogy ehhez ne nyúljanak [...] a fentiek megvalósítása érdekében nyomatékosan érvényesíteni togom akaratomat [...] szándékom az ideiglenes katonai közigazgatás ideje alatt nemcsak minden lojális állampolgár megelégedését elnyerni, hanem a magyar kormány iránt a bizalmat és szeretetet napról napra mindig jobban megcsilárdítani.” (*Kronstädter Zeitung*, június 11.) Ugyanczen számában közli a lap Anton Kurznak

vezérkari őrnaggyá való előléptetését. „Az idős hadvezért — írja az újság Bemről — úgy szeretik a szászok, mint tulajdon apjukat.“

Az erdélyi németek 1849 tavaszán nagy számban álltak Bem hadseregébe. „Azt mondják — írja Bălcescu —, hogy az erdélyi románok és szászok teljesen meggyeztek a magyarokkal. A magyarok, amerre csak járnak, mindenütt toboroznak és forradalmasítanak... még az erdélyi szászokat is befogadták katonának.“ Bem vezérkarában ott találjuk Anton Kurzot, a forradalmi hadseregben harcol Maximilian Moltke és Eduard Bömches brassói orvos. Az egyszerű szász nép köréből is kerültek ki forradalmár hősök. Legenda övezte a földvári származású szász cselédlány, Sara Galter alakját, aki férfinak öltözik, beáll a forradalmi seregbe, s főhadnagyi rangban hősiessen küzd a segesvári csatában. A szabadságharc leverése után a császári önkény — a korabeli sajtó tanúsága szerint — sok szász, volt honvédtiszt és közkatonára is lesújt. Revízióra szorul tehát a történelemtudomány azon állítása, mely szerint az erdélyi szászok között a magyar forradalomnak sem irányzata, sem híve nem volt.

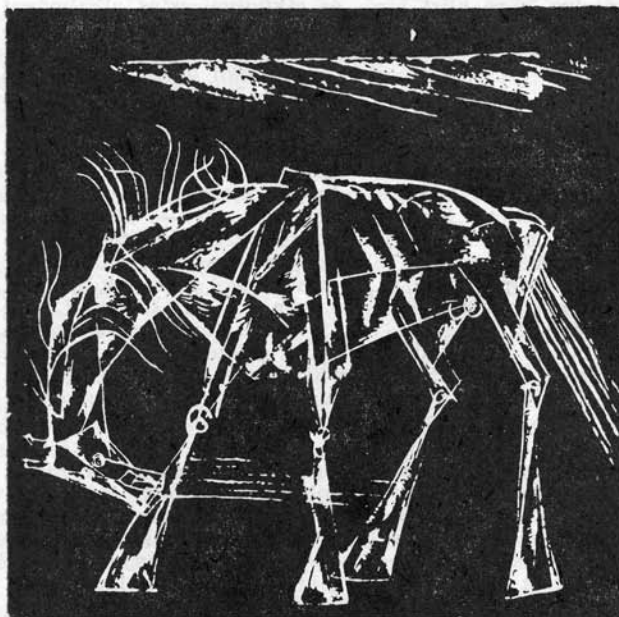
1849. április 16-án jelenik meg a harmadik forradalmi újság, a *Brassói Lap*, Veszelyi Károly (1820—1896) katolikus káplán szerkesztésében. E lap (ugyancsak Johann Gött nyomja) első száma vezércikkének címe: *Szabadság, Egyenlőség, Testvériség!* A lap nagy súlyt helyez az irodalom népszerűsítésére, publikálja Petőfi Sándor verseit, majd közli Lőthe József honvéd cikkét Bemről (*Erdély őrangyala*), és lelkes hangon ír Gábor Áron életéről (*A nép fia*).

A cári hadsereg előnyomulása miatt 1849 júniusának közepén megszűnnek a forradalmi lapok. Szerkesztőik politikai tevékenysége azonban a város június 20-án bekövetkezett eleste után is folytatódik.

A román forradalmár emigránsok sikeres tárgyalásainak eredményeként — amint ismeretes — 1849. július 14-én Nicolae Bălcescu, Kossuth Lajos és Cezar Bolliac Szegeden aláírják a *Megbékélési tervezetet*. A megegyezés azonban elkésett, cári támogatással a túlerőben levő reakció felülkerekedik. A fehéregyházi síkon Petőfi Sándorral együtt esik el Anton Kurz; Maximilian Moltke és Veszelyi Károly börtönbe kerül, Cezar Bolliac, Bem pedig Törökországba menekül.

A brassói haladó szellemű sajtó tehát fontos szerepet vállalt az erdélyi polgári demokratikus forradalom előkészítésében és támogatásában. Elősegítette az új polgári osztály gazdasági és politikai megerősítését, harcolt a haladásért, és három nyelven hirdette az erdélyi lakosság forradalmi összefogásának szükségességét.

Binder Pál

Plugor Sándor: A Lóvilág című sorozatból